

ORTADOĞU GÜNDEMİ

13-19 Mart 2023

2023

■ LEVANT GÜNDEMİ

Suriye

• Uluslararası Gündemde Suriye

İsrail Hava Kuvvetleri Halep'teki Neyreb Askerî Havaalanı'nı hedef aldıktan bir süre sonra Hama ve Tartus kırsalındaki rejim noktalarını yeniden havadan vurdu. Rejim Savunma Bakanlığının duyurduğu saldırıda rejime göre 3 asker yaralandı. Saldırılan tesislere İran'a yakın unsurların hâkim olduğu ve bu güçlerin bu alanda insansız hava aracı üretimine ev sahipliği yaptığı da detaylarda belirtildi.¹

ABD Merkez Kuvvetleri (CENTCOM) Komutanı General Michael Kurilla 9 Mart'ta Suriye'nin kuzeydoğusuna yaptığı ziyarette Suriye Demokratik Güçleri'nin (SDG) sözde yetkilileri ile bir araya geldi ve IŞİD militanlarının tutulduğu cezaevlerini ziyaret etti. Kurilla yaptığı açıklamada, "Hapishaneyi ziyaret ederken, IŞİD mahkûmlarının oluşturduğu tehdidi hissettim" ifadelerini kullandı. General Kurilla "Suriye ve Irak'ta tutuklular arasında gerçek bir IŞİD tutsak ordusu var. Serbest bırakılmaları hâlinde bölge ve ötesi için büyük bir tehdit oluşturacaklar" uyarısında bulundu.²

Tunus Cumhurbaşkanı Kays Said, Suriye ile diplomatik ilişkileri yeniden kurma kararını açıkladı. Tunus Dışişleri Bakanı Nebil Ammar, 4 Mart'ta iki taraf arasındaki ilişkilere geri dönmek için Suriye Dışişleri Bakanı Faysal el-Mikdad ile telefonda yaptığı görüşmede bu gelişmenin önünü açtı. Said, Tunus Dışişleri Bakanı ile yaptığı görüşmede ülkesinin Suriye'deki diplomatik temsil sorunu hakkında, "Tunus'un Şam'da, Suriye Cumhuriyeti'nin de Tunus'ta büyükelçisinin olmaması için hiçbir gerekçe yok" ifadelerini kullandı.³

• Suriye Rejimi

Suriye İnsan Hakları Gözlemevi (SOHR) tarafından güncellenen verilere göre iç savaşın patlak verdiği Suriye'de, 2011'den bu yana Esad rejimi 22981 çocuğun ölümünden sorumlu tutuldu. Bu çocukların yüz doksanının işkence altında öldüğü öne sürülürken başlıca ölüm sebebi rejimin muhaliflerin kontrolündeki yerleri hedef alan ayırım gözetmeyen bombardımanlar olduğu belirtildi. Hâlen 5000 çocuğun rejim hapishanelerinde bulunduğu da açıklanan veriler arasında yer aldı.⁴

Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad, iki yıl sonra Rusya'ya yaptığı ilk ziyarette Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile kapsamlı bir görüşme gerçekleştirdi. Kremlin Sözcüsü Dmitri

1 <https://almohrarmedia.net/الطائرات الإسرائيلية تستهدف موقع/الموقع>

2 <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/110320231>

3 <https://turkish.aawsat.com/home/article/4207351/tunus-suriye-ile-diplomatik-ili%C5%9Fkileri-yeniden-kurmaya-karar-verdi>

4 <https://www.qasioun-news.com/ar/articles/261077/نظام-الأسد-مسؤول-عن-مقتل-أكثر-من-ألف-طفل-منذ-أذار>

Peskov açıklamasında, Putin ve Esad'ın iki ülke heyetlerinin huzurunda genişletilmiş bir görüşme düzenlediğini ve ardından ikilinin kapalı bir toplantı gerçekleştirdiğini belirtti. Rus lider, "Rus silahlı kuvvetlerinin çabaları sayesinde Suriye'deki küresel terörizm tehdidi ortadan kaldırılmıştır. Bu da siyasi bir çözüm için umutları artırmaya, ekonomik ve yaşam seviyelerinde daha fazla iç istikrara odaklanılmasına izin vermiştir" ifadelerini kullandı.⁵

Beşar Esad, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile ancak Türk Ordusunu Suriye'nin kuzeyinden tamamen çekmeye hazır olduğunda görüşeceğini söyledi. Rus mevkidaşı Vladimir Putin ile görüşmesinden bir gün sonra yayımlanan röportajda Esad, "Herhangi bir görüşme, Türkiye'nin Suriye topraklarından tamamen çıkmaya ve teröre verdiği desteği sona erdirmeye hazır olacağı bir aşamaya gelmesiyle bağlantılıdır" diyerek Türkiye'ye yakın muhalif gruplara atıfta bulundu. Esad, "Erdoğan ile benim aramda bir görüşmenin mümkün olabileceği tek durum bu. Bunun dışında böyle bir görüşmenin ne değeri var ve Suriye'deki savaş için nihai sonuçlara ulaşmayacaksa bunu neden yapalım?" ifadelerini kullandı.⁶

• Fırat'ın Doğusu

IŞİD hücrelerine mensup olduğu tahmin edilen motosikletli silahlı kişiler, Deyrizor'un doğu kırsalındaki El Ömer petrol sahasına saldırı düzenledi. Petrol sahasında bulunan YPG militanları ise silahlı saldırganların saldırısına karşılık verdi. Çatışmalarda ölen ya da yaralanan olmadığı bilgisi verildi. IŞİD hücrelerinin YPG kontrolündeki bölgelerde sivillere, militanlara ve sözde özerk yönetim çalışanlarına yönelik sürpriz saldırılar düzenlemek suretiyle operasyonlarını tırmadığı belirtildi.⁷

SOHR kaynakları, YPG'nin Haseke kırsalındaki Roj kampında yaşayan IŞİD üyesi ailelerden üç çocuk ve iki kadını, Şam'daki Sudan Büyükelçiliği maslahatgüzarı ve büyükelçilikte görevli bir diplomatik danışman başkanlığındaki Sudan heyetine teslim ettiğini bildirdi. Sudan heyeti, Sudan hükûmetinin sözde özerk yönetim tarafından kontrol edilen bölgelerdeki IŞİD mensuplarının ailelerinden olan vatandaşlarını geri almaya hazır olduğunu teyit etti.⁸

ABD'ye ait yeni bir araç konvoyu Irak'tan Suriye'ye geçiş yaptı. Askerî ve lojistik malzeme yüklü yaklaşık 24 tırdan müteşekkil konvoyun Suriye'nin Haseke ve Deyrizor vilayetlerinde bulunan Uluslararası Koalisyon üslerine hareket ettiği bildirildi.⁹

• İdlib ve Harekât Bölgeleri

Yerel kaynakların haberine göre Suriye Millî Ordusu'na bağlı subay Mustafa el-Reslani aracına yerleştirilmiş bombanın patlaması sonucu hayatını kaybetti. Halep kırsalındaki görev

5 <https://turkish.aawsat.com/home/article/4215316/putin-ve-esed-görüşmesinde-ortaklığı-güçlendirme-ve-yeni-zorluklarla>

6 <https://turkish.aawsat.com/home/article/4216111/esedden-erdoğan-açıklaması-iki-şartım-var>

7 <https://www.syriahr.com/en/291728/>

8 <https://www.syriahr.com/en/291404/>

9 <https://www.syriahr.com/en/291945/>

yerine doğru yola çıkarken suikasta kurban giden Reslani'yi kimin ya da hangi örgütün hedef aldığına dair bilgi verilmedi.¹⁰

Suriye geçici hükûmetinin kontrolündeki Bab'ül Hava sınır kapısı idaresince yayımlanan verilere göre bu hafta Türkiye'den Suriye'ye geçen 231 kişiyle birlikte depremde sonra afet sebebiyle Suriye'ye Bab'ül Hava sınır kapısı üzerinden geri dönenlerin sayısı 18 bini aştı. Geri dönen kişi sayıları haftadan haftaya azalsa da bu trendin birkaç hafta daha devam etmesi beklendiği bildirildi.¹¹

Millî İstihbarat Teşkilatı'na (MİT) bağlı özel bir ekibin, Suriye'nin Halep şehrinde 24 Şubat'ta nokta operasyonu düzenlediği bildirildi. Nokta operasyonda, YPG'nin sözde Halep ve Tel Rıfat maliye sorumlusu "Hamza Kobani" kod adlı Mehmet Yıldırım etkisiz hâle getirildi. 1986 yılında PKK'ya katılan ve örgütün en eski kadrolarından biri olduğu belirtilen Mehmet Yıldırım'ın, Türkiye ve Irak'ta üst düzey faaliyetlerde bulunduğu ardından, 2015'te Suriye'ye geçiş yaparak mali sorumluluğu yürüttüğü aktarıldı.¹²

İsrail-Filistin

İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun Ofisi (PMO), Maliye Bakanı Bezael Smotrich ve Ulusal Güvenlik Bakanı Itamar Ben-Gvir'in eylemleri nedeniyle Birleşik Arap Emirlikleri ile ilişkilerinde bir kriz olduğuna dair raporu yalanladı. PMO, "Haberler herhangi bir temele dayanmıyor, İsrail ve BAE bugün dâhil her alanda verimli siyasi ilişkiler sürdürüyor" dedi.¹³ Başbakan Binyamin Netanyahu, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Joe Biden tarafından Beyaz Saray'a davet edilene kadar tüm İsraili bakanlara ABD hükûmet yetkilileriyle görüşmekten kaçınmaları talimatını verdi.¹⁴

Mısır'ın Şarm eş-Şeyh kentinde İsrail-Filistin geriliminin azaltılması için aralarında ABD'nin de bulunduğu 5 ülkeden heyetlerin katılımıyla düzenlenen güvenlik zirvesinde, Filistin topraklarında sükunetin sağlanmasının gerekliliği vurgulandı. Toplantıya Mısır, Filistin, İsrail, Ürdün ve ABD'den üst düzey siyasi ve güvenlik yetkilileri katıldı. Toplantının kapanış bildirisinde, Mısır'ın daveti üzerine düzenlenen toplantının, 26 Şubat'ta Ürdün'ün Akabe kentindeki toplantının ve orada alınan kararların devamı niteliğinde olduğu ifade edildi. Toplantıya katılanlar hem Filistinliler hem de İsraililer için barış ve istikrarın desteklenmesi taahhütlerini yineledi. Toplantıya katılan taraflar, Filistin halkının ekonomik koşullarını iyileştirmek adına gerekli adımları atacak ve tansiyonun yükselmesine sebep olabilecek açıklama ve eylemleri engelleyecek iki ayrı mekanizma oluşturulması konusunda anlaştı.¹⁵

10 <https://www.qasioun-news.com/ar/articles/261107/المقتل-أحد-عناصر-الجيش-الوطني-شمال-حلب>

11 <https://www.qasioun-news.com/ar/articles/261130/المقتل-أحد-عناصر-الجيش-الوطني-شمال-حلب>

12 <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/dha-pkknin-maliye-sorumlusu-etkisiz-hale-getirildi-2062595>

13 <https://m.jpost.com/breaking-news/article-734108>

14 https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/netanyahu-said-to-bar-ministers-from-meeting-us-officials-until-biden-invites-him/

15 <https://www.aljazeera.com/news/2023/3/19/israel-palestinian-authority-officials-meet-in-egypt>

Filistin Politika ve Anket Araştırma Merkezi (PCPSR) tarafından yayımlanan bir kamuoyu yoklamasına göre, Filistinliler arasında iki devletli çözüme desteğin azaldığı, Filistin yönetimi Başkanı Mahmud Abbas'ın istifasına yönelik talebin arttığı tespit edildi. 1200 Filistinliyi kapsayan anketin bulguları, İsrail'e karşı silahlı çatışma ve intifadayı (ayaklanma) destekleyenlerin yüzdesinde artış olduğunu gösterdi. Bu anketin sonuçlarına göre, ankete katılanların %71'i Yaniv kardeşlerin Huwara'da vurulmasını desteklerken, %21'i bu ve benzeri silahlı saldırılara karşı olduğunu ifade etti.¹⁶

Ürdün

Japonya ve Ürdün Dışişleri Bakanları üçüncü stratejik diyalog toplantısını 13 Mart'ta Tokyo'da gerçekleştirdi. İki bakan güvenlik, ekonomi, Ürdün'e mali yardım ve mültecilerin desteklenmesi dâhil olmak üzere çok çeşitli ikili, bölgesel ve Doğu Asya konularında ilişkilerini daha da geliştirme konusunda mutabık kaldı. Tokyo'daki dışişleri bakanlığına göre görüşme yaklaşık 105 dakika sürdü.¹⁷

Ürdün, Filistin'in Birleşmiş Milletlere (BM) tam üyeliğinin uluslararası alanda tanınması için kampanya başlattı. Ürdün Temsilciler Meclisinden yapılan yazılı açıklamada, "Filistin için kampanyasına öncülük etmemiz için Filistinli kardeşlerimizin çağrısına karşılık veriyor; Filistin'in BMye tam üyeliğinin uluslararası alanda tanınması taleplerini destekliyoruz" ifadelerine yer verildi.¹⁸

Çinin Amman Büyükelçiliğinde düzenlenen basın toplantısında konuşan Çinin Ürdün Büyükelçisi Chen Chuandong, Ürdün İstatistik Kurumuna göre Çin'in 2022 yılında Ürdün'ün ikinci büyük ticaret ortağı ve en büyük ithalat kaynağı olduğunu belirtti. Chuandong, Çin istatistiklerinin de Ürdün ve Çin arasındaki ticaret hacminin 2022'de 6,45 milyar dolara ulaşarak 2021'e kıyasla yüzde 46 artış gösterdiğini ve Ürdün'ün Çin'e ihracatının yüzde 75 büyüdüğünü ortaya koyduğunu söyledi.¹⁹

Türkiye ile Ürdün arasında arşiv belgelerinin değişimi amacıyla iş birliği protokolü imzalandı. İş birliği protokolü, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanı Prof. Dr. Uğur Önal ve Ürdün Dokümantasyon Merkezi Müdürü Muhenned Mubaydin tarafından Ürdün'ün başkenti Amman'daki Ürdün Kraliyet Dokümantasyon Merkezinde imzalandı.²⁰

Lübnan

Lübnan lirası sert bir düşüş yaşarken 15 Mart'ta 1 dolar 100 bin lira olarak kaydedildi. Merkez Bankası'nda 1 dolar daha önce bin 507 Lübnan lirasıyken, bu ayın başından itibaren resmî

16 <https://www.jpost.com/israel-news/article-734690>

17 <https://www.arabnews.com/node/2268036/middle-east>

18 <https://www.sondakika.com/haber/haber-urdun-den-filistin-in-bm-ye-tam-uyeligi-icin-15698717/>

19 <https://www.jordantimes.com/news/local/jordan-china-trade-volume-witnessed-46-cent-increase-2022-%E2%80%94-ambassador%C2%A0>

20 <https://www.aa.com.tr/tr/kultur/turkiye-ile-urdun-arasinda-arsiv-alaninda-isbirligi-protokolu-imzalandi/2850270>

dolar kuru 15 bin lira olarak sabitlendi. Ülkede şiddetli bir likidite krizi yaşanırken, bankalar mevduat sahiplerine dolar cinsinden para sağlamayı bıraktı.²¹

Dünya Bankası, Lübnan'da savunmasız gruplardan oluşan nüfusa sosyal koruma sağlamak için bu yıl yaklaşık 300 milyon ABD doları tahsis edileceğini ve ülkenin tarım sektörüne 200 milyon dolar yatırım yapılacağını duyurdu.²²

Birleşmiş Milletler Lübnan Geçici Görev Gücü (UNIFIL) Sözcüsü Andrea Tenenti, basında Lübnan'dan İsrail'e doğru sızmalar olduğu yönündeki haberlere dikkat çekti. Lübnan Ulusal Haber Ajansına göre, Tenenti açıklamasında, UNIFIL'in son dönemde Mavi Hat'ta herhangi bir geçiş gözlemlenmediğini vurguladı.²³

İsrail Genelkurmay Başkanı Herzi Halevi, Lübnan'daki Hizbullah hareketinin güç toplamaya çalıştığını ve buna karşı hazırlıklı olmaları gerektiğini söyledi. Ülkenin güneyindeki Tselim Askerî Üssü'nde konuşan ve bölgedeki gelişmeler hakkında değerlendirmelerde bulunan İsrail Genelkurmay Başkanı, "Hizbullah'ın güç toplamaya çalıştığının farkındayız. Her şeyden önce hazırlıklı olmamız gerektiğinin bilincindeyiz" ifadelerini kullandı. İran'ın bölgedeki etkinliğine dikkati çeken Halevi, "Gelecek yıllarda İran'ın katılacağı hareketliliğe hazırlıklı olmalıyız" değerlendirmesinde bulundu.²⁴

21 <https://turkish.aawsat.com/home/article/4211451/lubnan-lirası-dolar-karşısında-tarihi-bir-seviyeye-geriledi>

22 <https://www.sondakika.com/haber/haber-beyrut-15-mart-xinhua-dunya-bankasi-15698040/>

23 <https://turkish.aawsat.com/home/article/4216651/unifil-son-dönemde-mavi-hat'tan-geçiş-gözlemlemedik>

24 <https://www.sondakika.com/haber/haber-israil-genelkurmay-baskani-halevi-hizbullah-in-guc-15698938/>

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Senatosunda, ABD Başkanı'na 1991 ve 2002'de Irak'a yönelik askerî güç kullanma imkânı veren «Irak'ta Askerî Güç Kullanımı için Yetki» isimli yetkinin resmî olarak iptal edilmesine yönelik tasarının geçmesiyle ilgili ön oylama yapıldı.³² Oylamada 68 milletvekili "evet", 27 milletvekili ise "hayır" oyu kullandı. Böylece senatoda tasarının oylanmasına ilişkin usulen engeller ortadan kalkmış oldu.

• Güvenlik

Irak Ortak Operasyonlar Komutan Yardımcısı General Kays el Muhammedavi yaptığı açıklamada, terör varlığının uzak çöl bölgeleriyle sınırlı olduğunu ve IŞİD'in Irak ve Suriye'de 10 milyon kişiye ev sahipliği yapan bölgeleri kontrol ettiği zamanki zirvesinden çok uzak olduğunu söyledi.³³ Iraklı general, Irak'ta 500'den fazla IŞİD savaşçısı kalmamış olabileceğini dile getirdi.

Irak Ulusal Güvenlik Servisi Başkanı Hamid el-Şatri, IŞİD'in güvenlik boşluğu olan bölgelerde federal güvenlik güçleri ile Peşmerge güçleri arasındaki koordinasyon eksikliğini kullanmaya devam ettiğini söyledi.³⁴ IŞİD, federal güçler ile Peşmerge'yi ayıran bölgelerdeki boşluktan yararlanıyor. İki taraf arasındaki etkisiz koordinasyon nedeniyle faaliyetlerine devam ediyor.

Irak Başbakanı Muhammed Şiya Sudani, terör örgütü IŞİD'e karşı savaşta şehit düşen İranlıların ailelerinden oluşan bir heyeti kabul etti. Açıklamada görüşmeye, İran Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Şehitler ve Kurban Vakfı Direktörü Amir Hasan Kazım, İran Irak Büyükelçisi Muhammed Kazım el-Sadık, Irak Şehitler Vakfı Başkanı Abdülilah el-Naili ve vakıftan bazı yetkililer katıldı.³⁵

Irak ve İran, 19 Mart Pazar günü bir sınır güvenliği anlaşması imzaladı.³⁶ Irak başbakanlığından yapılan açıklamada, ortak güvenlik anlaşmasının "iki ülke arasındaki ortak sınırların korunması ve çeşitli güvenlik alanlarında iş birliğinin pekiştirilmesi" konusunda koordinasyonu içerdiği belirtildi. Irak Başbakanı Muhammed Sudani'nin huzurunda İran Ulusal Güvenlik Yüksek Konseyi Sekreteri Ali Şamhani, Irak Ulusal Güvenlik Danışmanı Kasım el-Araci ile anlaşmayı imzaladı. Şamhani, Bağdat'ın İran'ın "terörist" olarak tanımladığı gruplarla etkili ve kararlı bir şekilde mücadele sözü verdiğini belirterek, imzalanan anlaşmanın bu grupların faaliyetlerine son verilmesine katkı vereceğini ifade etti.³⁷

32 <https://www.tebaajansi.com/irak/irak-in-iscaline-imkan-taniyan-yetkiyi-iptal-eden-tasariya-iliskin-h305717.html>

33 <https://www.thenationalnews.com/world/2023/03/13/iraqi-general-says-there-are-only-500-isis-fighters-left-in-iraq/>

34 <https://shafaq.com/en/Iraq-News/ISIS-exploits-security-vacuums-to-launch-attacks-Iraqi-national-security-chief>

35 <https://ina.iq/turkmen/38229-babakan-sudani-dea-teror-orgutune-kar-savata-ehit-duen-ranlarn-aileleri-ile-bir-araya-geldi.html>

36 <https://www.voanews.com/a/iraq-and-iran-sign-deal-to-tighten-border-security/7011946.html>

37 <https://tr.euronews.com/2023/03/19/bagdat-ve-tahran-arasinda-guvenlik-anlasmasi-irak-iranli-kurt-militalanlarla-mucadele-sozu-v>

Irak'ın Diyala vilayetinde, Haşdi Şaabi İstihbarat Birimi Başkanı Sabah Zaini'nin son günlerde meydana gelen cinayetlerle ilgili gözaltına alınıp serbest bırakıldı.³⁸ Diğer yandan, Diyala'da güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirilen operasyonda Asaib Ehlü'l Hak hareketinin önde gelen bir üyesi gözaltına alındı. Resmî makamlar üzerinde uygulanan baskılar sonucunda, söz konusu kişinin serbest bırakılıp bırakılmayacağı henüz belli değil.

Irak Dışişleri Bakanı Fuad Hüseyin, Irak'taki NATO Komutanı Giovanni Iannucci ile siber güvenlik alanı da dâhil olmak üzere ülkede bir dizi yeni projenin başlatılmasına ilişkin görüşme gerçekleştirdi.³⁹ Irak Dışişleri Bakanlığında yapılan açıklamada, Irak güvenlik güçlerini eğiten ve askerî danışmanlık sağlayan NATO misyonunun Irak Savunma Bakanlığı ve Ulusal Güvenlik Danışmanlığı ile birlikte ülkede yürüttüğü görevlerin gözden geçirildiği belirtildi.

Irak Silahlı Kuvvetler Başkomutanı Sözcüsü Tümgeneral Yahya Resul, Bağdat'ın kuzeyindeki Termiye bölgesinde güvenlik güçlerinin teröristleri yakalamak amacıyla çalışma gerçekleştirdiğini belirtti. Resul, çatışma sonucu bir güvenlik görevlisinin ağır yaralandığını ve üç teröristin öldürüldüğünü aktardı.⁴⁰

• Ekonomi

Irak Maliye Bakanı Taif Sami, OPEC Uluslararası Kalkınma Fonu toplantılarına katılan Irak heyetine başkanlık etti.⁴¹ Bakan Taif Sami ve Müsteşar Masud Haydar başkanlığında Avusturya'nın başkenti Viyana'da, 14 Mart'ta düzenlenen OPEC Uluslararası Kalkınma Fonu'nun periyodik toplantısına katıldı.

İran-İrak Karma Komisyonunun iki ülke arasındaki ticaret engellerinin kaldırılmasındaki rolüne dikkat çeken İran Ekonomi Bakanı Seyid İhsan Handuzi, Tahran ve Bağdat'ın ikili ticarete 21 Mart 2023'ten itibaren önümüzdeki yıl önemli bir büyümeye tanık olacağını söyledi. Irak Ticaret Bakanı Eser Davud el-Gurayri ile Bağdat'ta yaptığı ortak toplantıda konuşan Handuzi, iki ülkenin karşılıklı ticaretin değerini artırma konusundaki yüksek kapasitelerini yeniden vurguladı.⁴²

İran İslam Cumhuriyeti Demiryolları (RAI) CEO'su Miad Salehi, İran ve Irak'ın Şalamçeh-Basra Demiryolu'nun inşaatına devam edilmesi ve Tahran-Kerbela hibrit treninin yeniden hizmete alınması konusunda anlaşacağını açıkladı.⁴³

38 <https://turkish.aawsat.com/home/article/4207581/diyala-da-gozaltina-alinan-hasdi-sabi-istihbarat-direktoru-tehditlerin>

39 <https://turkish.aawsat.com/home/article/4213386/nato-irak-taki-misyonunu-genisletiyor>

40 <https://ina.iq/turkmen/38198-badatta-3-terorist-olduruldu.html>

41 <https://turkish.aawsat.com/home/article/4207581/diyala-da-gozaltina-alinan-hasdi-sabi-istihbarat-direktoru-tehditlerin>

42 https://www.iraq-businessnews.com/2023/03/14/iran-iraq-taking-giant-strides-to-strengthen-trade/#google_vignette

43 <https://www.basnews.com/en/babat/799601>

Irak Başbakanı Muhammed Şiya Sudani'nin ofisinden yapılan açıklamada, Irak Kabinesinin 2023, 2024 ve 2025 mali yıllarına ilişkin bütçe tasarısını onayladığı bildirildi.⁴⁴ Bütçe tasarısı, yolsuzluk, verimsizlik ve petrol gelirlerine bağımlılık gibi uzun süredir devam eden sorunları ele almayı amaçlayan Irakın ekonomik reform programının kritik bir bileşeni olarak görülüyor. Sudani düzenlediği basın toplantısında, onaylanmak üzere parlamentoya gönderilen yasa tasarısında «yoksulluk oranını düşürmek» amacıyla 600 bin aileye mali yardım yapılmasını da içerecek. Birleşmiş Milletlere göre, Irakın 42 milyonluk nüfusunun yaklaşık üçte biri yoksulluk içinde yaşıyor.⁴⁵

Irak Hükûmet Sözcüsü Basım Avadi, 197 trilyon 828 milyar dinar olan bütçedeki açığın 63 trilyon dinara ulaşacağını söyledi.⁴⁶ Bütçede petrol fiyatının varil başına 70 dolar olarak belirlendiğini aktaran Avadi, “Bu yılki bütçede ihraç edilen petrol miktarı günde 3 milyon 500 bin varil olarak belirlendi. Bu miktarın 400 bin varili IKBY üzerinden ihraç edilecek” ifadelerini kullandı.

• Sağlık ve Sosyal Hayat

Irak Başbakanı Muhammed Şiya es-Sudani, Basra’da Türk yapımı 600 yataklı hastanenin açılışını yaptı. Sudani bu kapsamda Acarsan Holdinge bağlı Universal Acarsan şirketinin Basra’da yaptırdığı es-Seyyab Eğitim ve Araştırma Hastanesinin de açılışını gerçekleştirdi.⁴⁷

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Irak temsilcisi Auke Lootsma, kum fırtınalarının Irak’ın tek çevre sorunu olmadığına dikkat çekerek “acil eylem” çağrısında bulundu.⁴⁸ “Bu sadece kum fırtınalarını ve etkilerini azaltmak için değil, aynı zamanda su söz konusu olduğunda, aynı zamanda Irak’ın içinden geçmek zorunda olduğu enerji geçişi söz konusu olduğunda giderek daha fazla yenilenebilir enerjiye doğru ilerlemek için” dedi.

Kerkük Yol ve Köprü Dairesi Müdürü Kasım Hamza, şiddetli yağış sonucu meydana gelen sel nedeniyle Kerkük kentinin güneyindeki Kerkük-Bağdat kara yolunu birbirine bağlayan Dakuk Köprüsünün bir kısmının çöktüğünü ifade etti.⁴⁹

Başbakan Sudani, eski Bağdat şehri Rehabilitasyon Komitesi toplantısına başkanlık ettiği kaydedildi. Toplantıya, Bağdat Belediye Başkanı, Eski Eserler ve Miras Kurumu başkanı, Başbakan’ın kültür danışmanı, Özel Bankalar Birliği başkanı ve Merkez Bankasındaki Girişimler Fonu’ndaki (Temkin) mühendislik departmanı müdürü de katıldı. Başbakan Sudani, eski Bağdat Kalkınma Projesi’nin ikinci ve üçüncü aşama çalışmaları hakkında bilgi aldı.⁵⁰

44 <https://shafaq.com/en/Iraq-News/Iraqi-Cabinet-approves-budget-bill-for-2023-2025-sends-to-parliament>

45 <https://english.alarabiya.net/business/economy/2023/03/13/Iraq-seeks-fiscal-stability-with-3-year-budget->

46 <https://www.tebaajansi.com/irak/hukumet-sozcusu-avadi-den-butce-aciklamasi-h305598.html>

47 <https://www.sabah.com.tr/dunya/basradaki-turk-yapimi-hastanenin-acilisini-irak-basbakani-yapti-6391915>

48 <https://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/18032023>

49 <https://turkish.aawsat.com/home/article/4210231/yoğun-yağış-nedeniyle-irakın-en-uzun-köprüsünün-bir-kısmı-çöktü>

50 <https://ina.iq/turkmen/38226-babakan-sudani-bakanlnda-eski-badat-ehri-rehabilitasyon-komitesi-topland.html>

Irak'ta, şubat ayında mahkemede ve mahkeme dışında 27 binden fazla evlilik sözleşmesi imzalanırken, 6 binden fazla boşanma olayı yaşandı. Irak Yüksek Yargı Kuruluna göre şubat ayında 5494'ü mahkeme dışı olmak üzere 27.510 evlilik sözleşmesi imzalandı. Aynı ay 1600'ü mahkeme dışı olmak üzere 6147 boşanma olayı kaydedildi.⁵¹

51 <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/iraq/13032023>

■ IKBY GÜNDEMİ

• Siyaset

14 Mart'ta Irak Başbakanı Muhammed Şiya es-Sudani Erbil'i ziyaret ederek çeşitli temaslarda bulundu. Sudani Erbil Havaalanı'nda Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) Başbakanı Mesrur Barzani tarafından karşılandı.⁵² Taraflar arasındaki görüşmede Erbil-Bağdat ilişkilerinde olumlu gelişmeler olduğunu kaydeden Başbakan Barzani "Bütçe tasarısının Irak Parlamentosundan geçeceğini umuyoruz" ifadelerini kullandı. Bütçenin uygulanması konusuna önem verdiklerini vurgulayan Başbakan Barzani, "Bütçeyi olduğu gibi uygulamak için nasıl bir mekanizma bulabileceğimiz konusunda Sayın Başbakan ile görüş alışverişinde bulduk. Bu bütçe çerçevesinde, Petrol ve Doğal Gaz Yasası gibi diğer konuları ele almak için başka adımlar atabiliriz" şeklinde konuştu. Erbil ile Bağdat arasındaki sorunların çözümü konusundaki samimi iradesi için Barzani'ye teşekkür eden Sudani, bütçe konusunu IKBY ve diğer tüm vilayetlerdeki halkın çıkarlarına uygun olacak şekilde çözüme kavuşturmak için ciddi çabaları olduğunu belirtti. Ayrıca 140. madde ile ilgili soruları yanıtlayan Sudani, "140. maddenin uygulanması için bütçe ayrılmıştır" dedi.⁵³

IKBY Başkanı Neçirvan Barzani, Sudani'yi IKBY Başkanlığı'nda kabul etti. Barzani-Sudani görüşmesinde, Erbil-Bağdat ilişkileri ve bu ilişkilerdeki son gelişmeler, Irak'ın mevcut durumu ve karşı karşıya olduğu sorunlar ele alındı. IKBY Başkanlığı'ndan görüşmeye ilişkin yapılan açıklamada, Neçirvan Barzani'nin Halepçe'nin vilayet yapılması konusunda gösterdiği çabadan dolayı Sudani'ye teşekkür ettiği aktarıldı. Başkan Barzani, Sudani'yi IKBY'deki siyasi parti liderleri, etnik ve dinî grupların temsilcileriyle de bir araya getirdi.⁵⁴ Toplantıya katılanlardan Yezidi Miri Hazım Tahsin Beg, görüşmenin çok verimli geçtiğini söyledi. İlgili toplantıya ilişkin açıklamada bulunan Mir Hazım Tahsin Beg, "Her iki liderden Sincar Anlaşması'nın uygulanmasını istedim. Savaştan zarar gören bölgelerin hepsinin yeniden inşa edildiğini ve insanların geri döndüğünü ancak Sincar'ın o hâliyle kaldığını aktardım" ifadelerini kullandı. Toplantıya katılan Türkmen temsilcisi Muhammed Sadettin de "IKBY Başkanlığı, tüm toplulukların siyasi değişikliklerden haberdar olmasını, bunlara katılmasını ve içinde yer almasını istiyor" diye konuştu. IKBY Parlamentosu Milletvekili Sadettin, toplantının iki ana mesajı olduğunu belirterek, "Birincisi toplulukların IKBY'deki siyasi sürece katılımı ve süreçten haberdar olması, ikincisi ise Irak Başbakanı'na, IKBY'deki toplulukların ve siyasi partilerin bir arada olduğunu gösteren güzel bir tablo sunmaktır" ifadesini kullandı.⁵⁵ Ayrıca Sudani ziyaret kapsamında ayrıca IKBY Başbakan Yardımcısı Kubat Talabani,⁵⁶ Kürdistan Yurtseverler Birli-

52 <https://www.kurdistan24.net/ckb/story/232733-محممەد-شیاع-سوودانی-گفتوگۆی-بەر-هەمدار-لە-سەر-دانە-کەمان-یۆ-هەولێز-هەبوو>

53 <https://www.rudaw.net/sorani/kurdistan/1403202311>

54 <https://www.ina.iq/kurd/37503--.html>

55 <https://www.rudaw.net/turkish/kurdistan/15032023>

56 <https://www.dengiamerika.com/a/7006848.html>

dığına dair yanıt aldıkları belirtildi.⁶⁵ Terör örgütü PKK'nın domine ettiği Suriye Demokratik Güçleri (SDG) olayda 9 kişinin öldüğünü duyurdu. Meydana gelen olaydan üç gün sonra açıklama yapan SDG, düşen helikopter sayısının iki olduğunu bildirdi. İkinci helikopterin nerede düştüğü ise açıklanmadı. Helikopterlerde bulunan SDG üyelerinin terör örgütü IŞİD ile mücadele çalışmaları kapsamında "terörle mücadelede askerî ve güvenlik uzmanlığı alanlarında tecrübe paylaşımı" için IKBY'ye gittikleri belirtildi.⁶⁶ Elde edilen bilgilere göre, helikopterin AS350 tipi Eurocopter olduğu, Fransa tarafından üretildiği ve 2015 yılında IŞİD ile mücadele döneminde Fransa tarafından KYB'ye verildiği belirtildi.⁶⁷ PKK'lı teröristlerin helikopterde ölmesi ise bölgede güvenlik tartışmalarının artmasına sebep oldu.

• Ekonomi

Irak'ta 2023, 2024 ve 2025 bütçe tasarısının parlamentoya gönderildiği ve Bağdat ile Erbil hükümetlerinin IKBY bütçe payı üzerine anlaşmaya vardığı duyuruldu. Anlaşmaya göre, "IKBY tarafından günlük 400 bin varil petrol yurt dışına ihraç edilecek ve geliri özel bir banka hesabına yatırılacak." Oluşturulan banka hesabının doğrudan Irak hükümetinin denetiminde olacağı ve IKBY'nin petrol dışındaki tüm gelirlerini Bağdat'a teslim edeceği bilgisi aktarıldı.⁶⁸

Bwar News tarafından yayımlanan habere göre, önümüzdeki 15 yıl içerisinde IKBY petrolünün yüzde 50'sinin biteceğine dikkat çekildi. Haberde ayrıca, "Petrol üretimi günlük 13 bin varilden 10 bin varile düşecek" denildi. IKBY petrolünün azalmasının, kuyuların kuruması ve bilimsel bir şekilde petrol çıkarılmamasından kaynaklandığı aktarıldı.⁶⁹

IKBY Başkanı Neçirvan Barzani'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ne (BAE) yaptığı ziyaret kapsamında IKBY ile BAE merkezli birkaç şirket arasında 12 yıllık bir anlaşma imzalandığı duyuruldu. Anlaşmaya ABD'li bir şirketin de katıldığı belirtildi. Ayrıca imzalanan anlaşmanın doğal gaz üzerine olduğu bilgisi paylaşıldı.⁷⁰

• Sağlık ve Sosyal Hayat

IKBY İçişleri Bakanlığı ve IKBY Trafik Genel Müdürlüğü verilerine göre 2022 yılında IKBY'de 3.700 trafik kazası yaşandı. Bu kazalarda 551 kişi hayatını kaybederken 7 bin 225 kişi de yaralandı.⁷¹ IKBY'de "Her yıl çok sayıda insanın trafik kazaları sonucu hayatını kaybetmesi büyük endişe konusudur" diyen Başbakan Mesrur Barzani, "İçişleri Bakanlığı da toplu taşıma sistemi ile trafik ve yol kanunlarını gözden geçirmeli ve sürücü belgesi verme konusunda yönetmeliklerini oluşturmalıdır." dedi.⁷²

65 <https://www.bwar.news/?per=posts&pewakraw=view&id=5227>

66 <https://www.voaturkce.com/amp/sdg-kuzey-irak-helikopterin-dustugunu-acikladi/7010142.html>

67 <https://www.rudaw.net/turkish/kurdistan/16032023>

68 https://drawmedia.net/page_detail?smart-id=12362

69 <https://www.bwar.news/?per=posts&pewakraw=view&id=5162>

70 <https://www.bwar.news/?per=posts&pewakraw=view&id=5178>

71 https://www.youtube.com/watch?v=5ywhcP_YfXo

72 https://hawlati.co/page_detail?smart-id=29062

■ KÖRFEZ GÜNDEMİ

• Güvenlik

14 Mart tarihinde KİK Silahlı Kuvvetleri Savunma Sanayii Komitesi ve KİK Askerî İşlerden Sorumlu Müsteşar Yardımcısı Teğmen General Ahmet bin Ali Al Ali ile Abu Dabi’de yeni toplantı düzenlendi. Görüşmede, KİK ülkelerinin silahlı kuvvetleri arasında savunma sanayi sektörü alanında koordinasyon için entegre stratejiler ve toplantı gündeminde yer alan bir dizi konu ele alındı.⁷³

• Ekonomi

13 Mart tarihinde Suudi Arabistan Kamu Yatırım Fonu tarafından yapılan yeni açıklamaya göre Suudi Arabistan, bölgedeki konumunu yükseltmek, petrol dışı gelir döngüsünü genişletmek ve Suudi Arabistan’a olan ziyaretlerin artırılması için, “Riyadh Air” (طيران الرياض) adı altında yeni havayolu şirketini kurdu. Yapılan açıklamaya göre bu adım, Suudi Arabistan’ın ortaya attığı 2030 vizyonu çerçevesinden gerçekleşti. Aynı zamanda açıklamada şirketin yönetim kurulu başkanlığına Tony Douglas’ın atandığı bilgisi verildi. Verilen açıklamada şirket ile 2030 yılına kadar 100 ülkeye/havaalanına 330 milyondan fazla yolcunun taşınmasının yanı sıra, projeden 75 milyar riyal kadar gelir sağlanmasının beklendiği aktarıldı.⁷⁴

Umman Enerji ve Maden Bakanı Salim bin Nasır el-Avfi, Belçika, Hollanda, Kuveyt, BAE, İngiltere, Japonya, Singapur, Almanya ve Hindistan’dan gelen yatırımcılar ile 20 milyar dolar değerinde yeşil hidrojen konusunda 6 yeni anlaşma imzaladı. Aktarılan haberlere göre anlaşmalar, 7 yılı proje geliştirme ve inşaat, 40 yılı ise işletme olmak üzere toplamda 47 yıllık ticari anlaşmayı kapsayacaktır.⁷⁵

• Siyaset

Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Faysal bin Farhan, Suudi-İran diplomatik yakınlaşma konusu hakkında kendisine sıkça yöneltilen sorular hakkında yeni açıklamada bulunmuştur. Bakan bin Farhan, verdiği yeni açıklamasında İran ile imzalanan anlaşmanın devletler arasındaki egemenliğe saygı ve içişlere karşımama ilkesi üzerinden imzalandığını vurgulamasının yanı sıra, “Ülkemiz sürekli diyalog içerisinde ve bu açıdan İran’daki kardeşleriyle Bağdat, Maskat ve Pekin’de iki yılı aşkın süredir görüşmeler yürütüyor” ifadesini kullandı.⁷⁶

Suudi Enerji Bakanı Abdülaziz bin Selman, 16 Mart tarihinde Riyad’da Rusya Başbakan Yardımcısı Aleksandr Novak ile bir araya geldiği sırada Suudi Arabistan’ın Ekim 2022’de OPEC Plus çerçevesinde petrol üretimini azaltma konusunda aldığı ortak kararını sürdürmeye ni-

73 <https://www.gcc-sg.org/ar-sa/MediaCenter/NewsCooperation/News/Pages/news2023-3-14-1.aspx>

74 <https://www.arabnews.com/node/2267046/business-economy>

75 <https://www.alaraby.co.uk/economy/باكورة-ثورة-البيدروجين-الأخضر-في-عمان-اتفاقيات-ب-20مليار-دولار>

76 <https://www.aa.com.tr/ar/الدول-العربية/السعودية-الاتفاق-مع-إيران-قائم-على-عدم-التدخل-بشؤون-الدول>

yetli olduğunu açıkladı. Bununla birlikte bakan, OPEC Plus içerisindeki sıkı ilişkilerin her halükârda devam edeceğini bildirmiştir.⁷⁷

11-15 Mart tarihleri arasında Manama’da düzenlenen “146. Parlamentolar Arası Birlik” toplantıları sona erdi. Bahreynli yetkililer tarafından yapılan açıklamalarda toplantıya farklı ülkelerden 1700’den fazla kişinin/milletvekilinin katıldığı açıklandı. Keza toplantıya 60’tan fazla meclis başkanının misafir edildi.⁷⁸

77 <https://www.aa.com.tr/ar/اقتصاد/السعودية-وروسيا-تتمسكان-بقرار-خفض-إنتاج-النفط/>

78 <https://www.akhbar-alkhaleej.com/news/article/1325191>

■ KUZAY AFRİKA GÜNDEMİ

Bu bölüm 13-19 Mart 2023 tarihleri arasındaki Fas, Cezayir, Tunus, Libya, Mısır ve Sudan'daki siyasi, ekonomik ve güvenlik gelişmelerini mercek altına almaktadır.

• Siyaset

Kuzey Afrika'daki iç siyaset ve dış politika gelişmeleri incelendiğinde bu hafta sekiz temel konu ön plana çıkmaktadır.

Bu bağlamda öne çıkan ilk gelişme Fas Kralı 6. Muhammed'in Kraliyet Ofisi 13 Mart Pazartesi günü Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (Parti de la Justice et du Développement – PJD) Fas ile İsrail arasındaki ilişkilere dair açıklamasına tepki göstererek muhafazakâr partiye ülkenin dış politikasının Kral'ın inisiyatifinde olduğunu hatırlatmasıdır. PJD Genel Sekreteri ve eski Başbakan Abdelilah Benkirane, Dışişleri Bakanı Nasser Bourita'yı bu ay başında Avrupa Komisyonu'nun Komşuluk ve Genişlemeden Sorumlu Üyesi Oliver Varhelyi ile yaptığı görüşmede İsrail'i savunmakla suçlamıştı. Bu toplantı sırasında Bourita, Varhelyi ile düzenlediği ortak basın toplantısında Fas, İsrail ve Avrupa Birliği arasında üçlü bir iş birliği yapılacağını duyurmuş ve bu açıklama Benkirane'nin tepkisini çekmişti. Benkirane, "İsrail işgali başta Nablus olmak üzere Filistinli kardeşlerimize yönelik suç teşkil eden saldırganlığını sürdürürken, Fas Dışişleri Bakanı İsrail'in savunucusu gibi görünüyor. Dinî, tarihî ve insani görevler, bu kritik noktada, artan Siyonist provokasyonlar ve saldırgan uygulamalar karşısında Filistin ve Kudüs'ü savunmak için çabaların iki katına çıkarılmasını gerektirmektedir" dedi. Kraliyet Ofisi, Fas'ın Filistin meselesine ilişkin tutumunun geri dönülmez olduğunda ısrar etti.⁷⁹

İkinci gelişme bu hafta gerçekleşen kabine değişikliğinde dışişleri bakanı olarak Ramtan Lamamra'nın yerine Ahmed Attaf'ın atanmasıdır. Cezayir Dışişleri Bakanlığı görevine Ramtan Lamamra'nın yerine Ahmed Attaf getirilirken, Cezayir Cumhurbaşkanı'nın Lamamra'nın Cezayir diplomasisinin başında elde ettiği sonuçlardan memnun olmadığı bildirildi. Cumhurbaşkanı Abdulmecid Tebbun haberi kabine değişikliğinin bir parçası olarak duyurmuştur. Africa Intelligence adlı haber sitesi yeni hükûmet değişikliğiyle ilgili haberinde şu ifadelere yer verdi: "Tebbutun perde arkasında, aralarında Dışişleri Bakanı Lamamra'nın da bulunduğu bazı bakanlardan duyduğu memnuniyetsizliği gizlemeye çalışmıyor."⁸⁰

Üçüncü gelişme, Tunus'ta İçişleri Bakanı Tevfik Şerafettin'in istifasıdır. Cumhurbaşkanı Kays Saidin yakın yardımcılarında biri olan Tevfik Şerafettin son aylarda kamuoyu önüne daha az çıkmaya başladı. Tunus İçişleri Bakanı Tevfik Şerafettin, hükûmetin önde gelen muhalif isimlere yönelik baskıları ve Sahraaltı Afrikalılara yönelik kampanyası uluslararası tepkilere

79 <https://www.middle-east-online.com/en/morocco's-royal-office-blasts-pjd-palestinian-issue>

80 <https://www.morocoworldnews.com/2023/03/354506/ahmed-attaf-replaces-ramtane-lamamra-as-algerias-new-fm>

neden olurken ailevi nedenlerden dolayı istifa ettiğini açıkladı. Ekim 2021'den bu yana görevini sürdüren 54 yaşındaki Şerafettin, gazetecilere "anlayışı ve görevimden azledilmesine izin verdiği için" cumhurbaşkanına teşekkür etmek istediğini söylemiştir. Said, bir dönem cumhurbaşkanına en yakın Tunuslu yetkili olarak görülen ancak son aylarda kamuoyunda daha az görünen Şerafettin'in yerine geçecek kişiyi henüz açıklamadı.⁸¹

Dördüncü gelişme, Libya'da içişleri bakanının sınırları güvence altına almak için güvenlik planı başlatmasıdır. Libya İçişleri Bakanı Imad el-Trabelsi, kaçakçılıkla mücadele etmek ve anavatanın yeteneklerini korumak amacıyla sınırların, limanların ve çölün güvenliğini sağlamak için bir güvenlik planı başlatıldığını duyurdu. Bakan bu açıklamayı 12 Mart Pazar günü Libya Ordusu Genelkurmay Başkanı Muhammed el-Haddad, Kara Kuvvetleri Genelkurmay Başkanı El-Fituri Gharibil ve İç Güvenlik Servisi Başkanı Lutfi el-Hariri ile yaptığı toplantı sırasında yapmıştır. El-Trabelsi, bakanlığın güvenliği sağlayan ve her türlü suçla mücadele eden stratejik vizyonlar doğrultusunda çalıştığını vurguladı.⁸²

Beşinci gelişme, Mısır'da Türkiye Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu'nun gerçekleştireceği ziyarettir.

Mısır Dışişleri Bakanlığı, Türkiye'nin en üst düzey diplomatının 18 Mart Cumartesi günü Mısır'ı ziyaret edeceğini ve on yıldır gergin olan ilişkilerin yumuşayacağını açıkladı. Bakanlık, Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun Kahire ziyaretinin iki ülke arasındaki normal ilişkilere dönüşü başlatacağını söyledi. Ziyaret, Mısır Dışişleri Bakanı Samih Şükriinin geçen ay Türkiye ve Suriye'de on binlerce kişinin hayatını kaybettiği yıkıcı depremin ardından bir dayanışma gösterisi olarak Türkiye'ye yaptığı ziyarete karşılık gelmektedir.⁸³

Altıncı gelişme, Sudan'da Özgürlük ve Değişim Güçleri (Forces of Freedom and Change - FFC) sözcüsünün 12 Mart Pazar günü yaptığı açıklamada, siyasi süreci sona erdirmek ve mümkün olan en kısa sürede bir başbakan atamak için Siyasi Çerçeve Anlaşması üzerine sivil ve askerî tarafları arasında görüşmeler yapıldığını açıklamasıdır. Sudanlı kaynaklar birkaç gün önce Sudan Tribune'e, BAE Başkanının ordu liderliğindeki Egemenlik Konseyi başkanını siyasi süreçte daha fazla gecikmeye karşı uyardığını ve bunun kendisini uluslararası yaptırımlara maruz bırakacağını bildirdiğini söyledi. FFC sözcüsü Yasir Arman ise gazetecilere yaptığı açıklamada başbakanlık görevi için önerilen bazı adaylar olduğunu belirterek tarafların sivil hükûmetin başkanını seçme kriterleri üzerinde uzlaşmaya vardığını vurguladı. Yeni sivil hükûmette siyasi kotalara karşı olduklarını ancak aynı zamanda hükûmetin sadece teknokratlardan oluşmayacağını da sözlerine ekledi.⁸⁴

81 <https://www.aljazeera.com/news/2023/3/17/tunis-interior-minister-resigns-citing-family-reasons>

82 <https://libyaobserver.ly/inbrief/minister-interior-launches-security-plan-secure-borders>

83 <https://www.voaafrica.com/a/turkey-fm-plans-egypt-visit/7009694.html>

84 <https://sudantribune.com/article271773/>

Yedinci gelişme, Sudan'da Özgürlük ve Değişim Güçleri-Merkez Konseyinin (Forces of Freedom and Change – FFC-CC), yeni geçici sivil hükûmetin kurulmasının Ramazan ayı başlamadan önce sonuçlanacağını açıklamasıdır. Cumartesi günü cunta liderleri Sudan Silahlı Kuvvetleri Komutanı ve Egemenlik Konseyi Başkanı Abdulfettah el-Burhan ile Hızlı Destek Güçleri (Rapid Support Forces - RSF) Komutanı ve Egemenlik Konseyi Başkan Yardımcısı Muhammed Hamdan Dagalo, aralarındaki bir dizi "ihtilaflı" konuyu görüşmek üzere bir araya geldi. FFC-CC'nin önde gelen üyesi Abdulcelil el-Basha dün Radyo Dabanga'ya yaptığı açıklamada, yeni sivil geçiş hükûmetinin kurulmasının beş önemli konudaki konferansların tamamlanmasına ve ardından iktidardaki cunta ile nihai bir anlaşmanın imzalanmasına bağlı olduğunu ve bunun ardından ordunun iktidarı sivil bir hükûmete devredeceğini bildirdi. Adalet ve Eşitlik Hareketi ve Minni Minawi liderliğindeki Sudan Kurtuluş Hareketi fraksiyonu ile Siyasi Çerçeve Anlaşması'nı imzalamaları konusunda diyalogların devam ettiğini belirtti.⁸⁵

Sekizinci gelişme, Sudan'da Siyasi Çerçeve Anlaşması'nı imzalayan sivil ve askerî tarafların, Sudan'da geçici bir sivil hükûmetin yeniden kurulmasına ilişkin siyasi sürecin sonuna yaklaşırken, nihai anlaşmanın taslağını hazırlamak için bir komite kurmayı kabul etmeleridir. Konsey başkan ve başkan yardımcısı da dâhil olmak üzere siyasiler ve sivil toplum kuruluşları, Aralık 2022'de imzalanan anlaşmanın ardından üç ay sonra bir araya geldi. Ayrıca toplantılara Avrupa Birliği (AB) temsilcileri de katılım gösterdi. Siyasi Diyalog Süreci Sözcüsü Halid Ömer Yusuf, toplantıların ardından yaptığı açıklamada Çerçeve Anlaşması'nı imzalayan tarafların nihai anlaşmanın taslağını hazırlamak için bir siyasi mekanizma oluşturma noktasında anlaşmalarını kaydetti.⁸⁶

• Ekonomi

Kuzey Afrika'daki ekonomi gelişmeleri incelendiğinde bu hafta yedi temel gelişme ön plana çıkmaktadır.

Birincisi, Fas hükûmetinin 17 Mart Cuma günü yaptığı açıklamada, Fas'ın daha fazla ziyaretçi çekmek ve döviz getirmek amacıyla turizm sektörünü geliştirmek için 2026 yılına kadar 6,1 milyar dirhem (580 milyon dolar) harcamayı planladığını bildirmesidir. Başbakanlık ofisi, hükûmeti, turistler için daha fazla cazibe merkezi geliştirmeyi, otelleri iyileştirip yenilerini inşa etmeyi ve sektörde çalışacak daha fazla insanı eğitmeyi planladığını vurguladı.⁸⁷

İkincisi, Birleşmiş Milletler (BM) nükleer gözlemcisinin, Libya'da hükûmet kontrolü altında olmayan bir bölgeden yaklaşık 2,5 ton doğal uranyum kaybolduğunu açıklamasıdır. Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (IAEA) Başkanı Rafael Grossi'den yapılan açıklamaya göre, bulgu, aslında geçen yıl için planlanan ancak Sahra bölgesindeki güvensizlik nedeniyle ertelenmek

85 <https://www.dabangasudan.org/en/all-news/article/ffc-cc-sudans-transitional-civilian-govt-to-be-formed-by-start-of-ramadan>

86 <https://sudantribune.com/article271901/>

87 <https://www.reuters.com/world/africa/morocco-spend-580-mln-attract-more-tourists-2023-03-17/>

zorunda kalan ve 14 Mart Salı günü gerçekleştirilen bir denetimde ortaya çıktı. IAEA müfettişleri, daha önce Libya tarafından onaylanan UOC (Uranyum Cevheri Konsantresi) biçiminde yaklaşık 2,5 ton doğal uranyum içeren 10 varilin bulunmadığını tespit etti. Kurum, uranyumun bölgeden çıkarılmasının nedenlerini belirlemek için daha fazla araştırma yapacaklarını belirtti. IAEA tarafından, “Nükleer malzemenin mevcut konumu hakkındaki bilgisizlik, radyolojik olduğu kadar nükleer güvenlik riski de taşıyor” dendi.⁸⁸

Üçüncüsü, Libyanın doğusundaki güçler tarafından yapılan açıklamada, BM nükleer gözlemcisinin kayıp ilan ettiği 10 varil uranyumun güney Libya’da alındıkları deponun yakınında bulunduğu bildirilmesidir. Doğudaki ana askerî güç olan Libya Ulusal Ordusunun medya birimi başkanı Khaled Mahjoub yaptığı açıklamada, kayıp 10 varilin kurtarıldığını, ancak gönderdiği ayrı bir videoda işçilerin 18 saydığını gösteriyor. Mahjoub, bölgenin IAEA’nın 2020’de ziyaret ettiği ve kırmızı mumla mühürlendiği Çad sınırına doğru bir depo olduğunu söyledi. Varillerin depodan yaklaşık 5 km (3 mil) uzakta bulunduğunu da sözlerine ekledi. Çad’dan bir grubun depoya baskın düzenlediğini ve içlerinde silah veya mühimmat olabileceğini umarak varilleri aldığını, ancak onları terk ettiğini ileri sürdü.⁸⁹

Dördüncüsü, Uluslararası Para Fonu (IMF), IMF personelinin 11-17 Mart tarihlerinde Tunus’ta Libya konusunda yaptığı istişarenin ardından yaptığı açıklamada, Libya ekonomisinin büyüme beklentilerinin önümüzdeki yıllarda petrol ve gaz üretimiyle sabit kalacağını söylemesidir. IMF, acilen net bir ulusal ekonomik vizyona ve kurumları güçlendirmeye ve gelecek için daha amaçlı ve şeffaf bir ekonomik strateji geliştirmeye odaklanma ihtiyacını vurguladı. Misyon, “kurumsal çerçevenin” ülkeye “önemli makroekonomik dalgalanma ve istikrarsızlık” döneminde yardım etmedeki rolüne övgüde bulundu. Tek sayfalık açıklamada, “Libya Merkez Bankası (CBL) tarafından para biriminin devalüasyonu da dâhil olmak üzere alınan önlemler, büyük bir uluslararası rezerv stokunun korunmasına yardımcı oldu. İleriye bakıldığında, döviz kurunun istikrarı para politikası için önemli bir çıpa olmaya devam edecek” dendi.⁹⁰

Beşincisi, Libya Ulusal Denetim Bürosu Başkanı Khaled Shakshak’ın ABD Maslahatgüzarı Leslie Ordeman ile mali kontrol ve şeffaflığın geliştirilmesinde sürekli iş birliğini görüşmesidir. Shakshak, 13 Mart Pazartesi günü de uzmanların Libya’daki kamu maliyesi geliştirme projesinin aşamalarını tanıtmak için bir dizi Libya kurumuna yaptığı ziyaretin bir parçası olarak, başkanlığını kamu maliyesi yönetimi uzmanı Winston Percy’nin yaptığı Dünya Bankası uzmanlarından oluşan bir heyet ile bir araya geldi.⁹¹

Altıncısı, Mısır Maliye Bakanı Muhammed Maait’in Hindistan Büyükelçisi Ajit Gupte ile yaptığı görüşmede, Mısır’ın hem yabancı hem de yerel yatırımları çekmeye uygun hâle geldiğini ve

88 <https://www.theeastafrican.co.ke/tea/rest-of-africa/uranium-found-missing-in-libyan-site-4160978>

89 <https://www.reuters.com/world/africa/eastern-libya-forces-say-they-have-found-missing-uranium-2023-03-16/>

90 <https://libyaobserver.ly/economy/imf-provides-recommendations-following-meeting-cbl-tunisia>

91 <https://libyaobserver.ly/inbrief/shakshak-discusses-us-charge%20daffaires-strengthening-financial-control>

ulusal önceliğe sahip sektörlerde üretimi teşvik etmek için gerekli tüm imkânları sağladığını söylemesidir. Maaıt, Mısır'ın tarım, sanayi, petrol ve doğal gaz, elektrik ve yenilenebilir enerji ile iletişim ve bilgi teknolojisi yatırımlarına öncelik verdiğinin altını çizdi ve "Hindistan tarafıyla iş birliğini artırmanın yanı sıra finansal katılım ve fintech alanlarında deneyim alışverişinde bulunmaya hevesliyiz" dedi.⁹²

Yedincisi, CK Hutchison Holdings Ltd'nin liman biriminin 16 Mart Perşembe günü Mısır'daki iki büyük limana yaklaşık 700 milyon dolar yatırım yapılacağını ve ülkedeki toplam yatırımın 1,5 milyar doların üzerine çıkarılacağını açıklamasıdır. Hutchison Ports'un, Kızıldeniz'deki Ain Sokhna Limanı'nda yeni bir konteyner terminali olan B100'e yatırım yapacağı ve ayrı bir açıklamada da Cosco Shipping Ports Limited'in, Mısır hükûmeti tarafından inşa edilen yeni bir terminal olan Sokhna Yeni Konteyner Terminali'ne %25 yatırım yapacağı açıklandı.⁹³

• Güvenlik

Bu hafta kuzey Afrika'da güvenlik gelişmeleri incelendiğinde iki gelişme ön plana çıkmaktadır.

Bunlardan ilki, Avrupa'ya ulaşmaya çalışan göçmenlerin teknelerinin batması ile ilgilidir. Buna göre, Avrupa kıyılarına ulaşmaya çalışan Afrikalı göçmenleri taşıyan kalabalık bir teknenin, kötü hava koşulları nedeniyle alabora olduğu ve 30 göçmenin hala kayıp olduğu bildirildi. Sahil güvenlik pazar günü yaptığı açıklamada, 17 göçmenin kurtarıldığını duyurdu. Sabahın erken saatlerinde Libya'nın yetki alanı altındaki bir arama kurtarma bölgesinde kurtarma çalışmalarının ardından, kayıp göçmenler için arama çalışmalarının sürdüğü belirtildi. Göçmen teknelerini izleyen bir yardım kuruluşu olan Alarm Phone'un, tekne Bingazi'nin 160 kilometre kuzeybatısında tehlikedeyken temasa geçtiklerini ve cumartesi sabahı erken saatlerde İtalyan makamlarını uyarıda buldukları aktarıldı.⁹⁴

Haftanın ikinci gelişmesi Sudan'da bir pazar günü Hartum'da bir polis merkezine düzenlenen saldırı sonrası silahlı bir hareket grubu ile Sudan polisinin karşılıklı suçlamalarda bulunduğu aktarıldı. Silahlı grup güvenlik güçlerini, grup liderlerinden birine saldırmakla suçlarken polisin ise grubun liderinin birkaç tutukluyu serbest bırakmak için polis karakoluna saldırmakla suçladığı aktarıldı. Pazar günü Üçüncü Cephe Hareketi "Tamazuj"un generallerinden biri ve Güvenlik Düzenlemeleri Alt Komitesi üyesi Hüseyin Jaqud Vadi, Hartum'daki polis karakoluna gelme nedenlerinin, harekete ait bir araca el konulması ile ilgili koşulları soruşturmak için geldiklerini söyledi. Tamazuj, polisin Vadi'den korumalarını karakolun dışına çıkarmalarını istediğini söylediği, korumalar çıktıktan sonra bir grup tarafından şiddetli bir şekilde darp edildiği ifade edildi.⁹⁵

92 <https://english.ahram.org.eg/News/491554.aspx>

93 <https://www.reuters.com/world/africa/hutchison-ports-invest-700-mln-two-egyptian-ports-2023-03-16/>

94 <https://www.trtworld.com/europe/many-migrants-presumed-drowned-after-boat-capsized-off-libya-coast-italy-66074>

95 <https://sudantribune.com/article271779/>

HAFTALIK RUSYA BASIN ANALİZİ

(13-19 MART 2023)

• BAE, Netanyahu'nun İç Siyasetini Dizginlemeye Çalışıyor

Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE), İsrail hava savunma sistemlerini satın alma anlaşmasını dondurduğuna dair bildiri Rusya basınına yansıtılarak değerlendirildi. "Nezavismaya" gazetesinin 13 Mart sayısında yayımlanan "[BAE, Netanyahu'nun İç Siyasetini Dizginlemeye Çalışıyor](#)" başlıklı uzman görüşlerine dayanan yazıda söz konusu haber "İsrail silah ihracat kanallarını kaybetmenin eşiğindedir" ifadeleriyle değerlendirildi. Yazıya göre BAE, bu kararı, yeni İsrail hükümetinde yer alan aşırı sağcı bakanların eylemlerini protesto etmek amacıyla aldı: "Arap-Yahudi normalleşmesine yönelik İbrahim Anlaşmalarının genişletilmesiyle İsraililerin askerî-teknik iş birliği alanında beklentileri ortaya çıksa da Arap dünyası bu tür ortaklıkların olası risklerini göz ardı etmiyor." Yazıda görüşlerine başvuru Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi Uzmanı Kiril Semyonov'a göre BAE'nin, İsrail bakanların eylemleri nedeniyle silah anlaşmasının dondurulmasına dair verdiği karar aslında bir bahanedir: "Emirlik, büyük olasılıkla uzun vadede İsrail ile askerî-teknik iş birliğinin risklerini fark etti. Aynı zamanda BAE'nin Filistinlilere yönelik politikası da sertleşme yönünde değişebilir." Uzman, bu durumda, emirliklerin askerî alanda Basra Körfezi ülkeleri arasında İsrail'in tek ortağı olma itibarını korumak istemeyeceğini ifadelerine ekledi.

• Alexander Lukashenko'nun Farsça Motifleri

Belarus Devlet Başkanı Alexander Lukashenko'nun, 17 yıl aradan sonra ilk kez Tahran'ı ziyaret ederek İranlı yetkililerle yaptırımlara direnme deneyimi ve ekonomik alanda iş birliğinin geliştirilmesine yönelik yaptığı görüşmeler Rusya basınında geniş yer buldu. "Kommersant" gazetesinin 13 Mart sayısında yayımlanan "[Alexander Lukashenko'nun Farsça Motifleri](#)" başlıklı uzman görüşlerini içeren yazıya göre Beyaz Rusya Devlet Başkanı, daha önce İran ile iş birliğine gereken önemi vermediği için üzüntüsünü dile getirdi. Buna karşılık, Batı da Belarus ve İran arasında pek çok ortak nokta buluyor: "Yaptırımların temeli ayındır, protestoların sert bir şekilde bastırılması dâhil olmak üzere insan hakları ihlalleri ve Ukrayna ile çatışmada Rusya'ya yardım sağlanması."

Yazıda görüşlerine başvuru Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi uzmanı Nikita Smagin, İran ve Beyaz Rusya cumhurbaşkanları arasında gerçekleştirilen görüşmelerin ardından, 2023-2026 yılları için iş birliği yol haritası ve iki ülkenin çeşitli daireleri arasında imzalanan birkaç mutabakat zaptına dikkat çekerek olası Tahran-Minsk iş birliğini şu şekilde değerlendirdi: "İran ve Belarus'un birbirleri için kilit ekonomik ortak olmayacakları muhtemeldir. Bu konuda sadece belirli bir alanı kapsayan ticari ilişkilerden bahsedebiliriz. Bununla birlikte,

özellikle Batı yaptırımları karşısında her iki ülkenin de bağlarını çeşitlendirmesi gerekiyor". Ayrıca, uzman, Şangay İşbirliği Örgütü çerçevesinde Minsk ve Tahran arasındaki iş birliği olasılıklarını da göz ardı etmedi.

• Ortadoğu Fırtınası

Moskova Devlet Uluslararası İlişkiler Enstitüsünde (MGIMO) yazar- araştırmacı, Arap uzmanı Artem Adrianov, Suudi Arabistan-İran uzlaşması üzerine görüşlerini "İzvestiya" gazetesine değerlendirdi. Gazetenin 13 Mart sayısında yayımlanan "[Ortadoğu Fırtınası](#)" başlıklı yazıya göre, Basra Körfezi bölgesinin en büyük iki ülkesi arasındaki çatışma, Ortadoğu'da belirleyici unsurlardan biridir: "Mücadelelerinin sadece jeopolitik gerekçeleri değil, aynı zamanda dinî yönleri de vardır." Çin'in bölgedeki siyasi varlığına da değinen uzmana göre bu bağlamdaki sinyal 2016 yılında Cibuti'de bir deniz üssünün açılmasıydı: "Ayrıca Pekin, bölgesel güçleri büyük ölçekli altyapı projesi olan "Bir Kuşak Bir Yol"a dâhil etmek için büyük çaba sarf etti. Pek çok uzman, Çin'in bölgedeki ekonomik nüfuzu siyasete dönüştürmeye çalışmadığını merak ediyor. Bazı Ortadoğu ülkeleri ise Pekin'in barışın tesis edilmesinde daha aktif bir rol alacağı beklentisi içerisindeydi. Öyle ki ABD deneylerinden bıkan Arap ülkeleri, ABD etkisini kontrol altına almak ve dış politikalarını çeşitlendirmek umuduyla Çin ve Rusya ile ilişkileri geliştirmeye çalıştı. 2022'de ABD-Çin çelişkilerinin şiddetlenmesinin arka planına karşı, Çin nihayet ekonomik etkisini kullanmaya karar verdi." Analist, Suudi-İran uzlaşmasından beklentileri şu şekilde özetledi: Ortadoğu'da askerî tırmanma risklerini ve dolayısıyla Çin ekonomisi için riskleri önemli ölçüde azaltıyor; diğer Ortadoğu ülkelerinde yumuşama olacaktır, Yemen ateşkesinin yenilenmesi ve hatta daha eksiksiz bir şekilde çözülmesi beklenebilir. Ayrıca Lübnan'da tansiyon düşecek. Irak'ta Sünni ve Şii partiler arasındaki gerilimin de azalması muhtemeldir. Suudi-İran uzlaşmasının küresel sonuçlarının da büyük önem arz ettiğini söyleyen Adrianov, "arabulucu olan Çin, ABD'yi Ortadoğu'dan çıkarma niyetini açıkça ilan etti" ifadelerini kullandı. Uzman, Riyad'ın, dış politikasını çeşitlendirme çabası içinde giderek Çin ve Rusya'ya doğru kaydığı görüşünü savundu: "Soğuk Savaş'ın ABD-Çin versiyonu Ortadoğu'ya yaklaşıyor."